

ILZE KAČĀNE

GRANĀTĀBOLA SEMANTIKA O. VAILDA PAŠAKU KRĀJUMĀ "GRANĀTĀBOLU NAMIŅŠ" UN P. ROZIŠA STĀSTU KRĀJUMĀ "GRANĀTU ZIEDI"

Jautājums par simbolu interpretāciju literatūrzinātnē traktēts kā sarežģīts, mainīgs un grūti uztverams kultūras fenomens. Simbola darbības mehānismus, tā funkcijas un nozīmes sfēras, vietu kontekstā var uzrādīt tikai noteikta literārā teksta analīzes rezultātā. Rakstnieks savā literārajā daiļradē ne tikai rada simbolus apzinātā vai neapzinātā veidā, bet vienlaikus arī strukturē tos caur noteiktu emocionālo nodomu prizmu. Izolējot simbolu no konteksta, mainās un transformējas visa simbola sistēma. Konteksts, kurā rakstnieks definē "savus" simbolus, ir mainīgs, un tieši tādēļ autora un lasītāja sadarbība tās augstākajā pakāpē ir svarīgs priekšnosacījums konteksta izpratnei un simbolu jeb tēlu definēšanai [6, 137]. Katrs simbols paver it kā citu realitātes līmeni, kurā nesimbolu valoda ir neadekvāta. Vienlaikus atsedzas arī cilvēka dvēsele, cilvēka iekšējās realitātes pakāpe, kas atbilst ārējās realitātes līmenim. Tas ļauj secināt, ka katrs simbols ir divšķautņains: tas atklāj realitāti un paver dvēseli. Simbola primārā loma ir raksturot attiecības, kas pastāv starp priekšmetu un apkārtējo pasauli. Būtisks literatūrzinātnieka uzdevums ir fiksēt un aprakstīt procesu, kā mītiskais simbols transformējas poētiskajā simbolā [5, 85].

Īru izcelsmes angļu rakstnieka un izcilā dramaturga Oskara Vailda (*Wilde*, 1854–1900) nozīmīgākais raksturotājlīlums ir īpaši akcentētais estētisms. Tas skaidrojams ar rakstnieka piederību modernajam kultūras tipam un ar modernisma apziņai piemītošu mītu radišanu. Vailda estētisko vērtību sistēmā var nošķirt vairākus nozīmīgus aspektus. Viens no tiem ir viņa daiļradei raksturīgais eksotiskais segments. Ar eksotiskumu Vailda izpratnē tiek apzīmēti Dienvidu un Austrumu kultūru komponenti. Vailda daiļradē eksotiskais aspekts visplašāko izpausmi gūst atsevišķu literāro detaļu izveidē, veicot ornamentālas funkcijas. Tomēr atsevišķiem tēliem – piemēram, lilijai, magonei, citrusiem, granātābolam – rakstnieks piešķir īpašu semantiku. Vailda daiļradē daži no

šiem tēliem periodiski atkārtojas. Tie kļūst par autora mākslinieciskās apziņas neatņemamu komponentu.

Granātābolam – šim senajam augu valsts pārstāvim – ir bagātīga folkloras, reliģijas un kultūras simbolika. Gardais auglis, kura sēkliņas atgādina košus rubīnus, visbiežāk ir interpretēts kā auglības, pārpilnības, nāves un atdzimšanas simbols. Latīņu valodā *punica granatum* nozīmē ‘ābols ar neskaitāmām sēklām’ [3, 217]. Senie grieķi saskatīja vismaz divas īpašības, kas granātābolu tuvināja dārgakmens vērtībai: asinssārtā sula un sēklu pārpilnība. Augļa izskats uzsver pretmetu – dzīvības un nāves – vienotību. No ārpuses granātābols izskatās miris – miza ir nedzīva un nav piemērota ēšanai, savukārt sēklas augļa iekšpusē ir sulas.

Sengrieķu mitoloģijā granātkoks un granātābols ir sastopami vairākos mītos [17, 61]. Visvecākais no tiem saglabājies fragmentāri un dažādos avotos ir traktēts atšķirīgi. Šis mīts saistīts ar Zemes dēlu – lielāko un spožāko zvaigznāju Orionu un viņa tā dēvētajām laulībām ar granātkoku pazemē. No šejienes granāts tiek saistīts ar atmiņām par mirušajiem un pēcnāves dzīvi. Citi mīti un ticējumi vēsta, ka granātkoki radušies no pavasara auglības dieva Dionīsa asinīm un pats auglis bijis pildīts ar tām. Granātābeles stādīja uz varoņu kapiem, arī uz Tēbu valdnieka Edipa dēla Polineika kapa audzis granātkoks, un tā augļi lējuši asins asaras. Taču viens no vispazīstamākiem ir mīts par auglības dievieti Dēmetru un viņas meitu Persefoni. Kad pazemes dievs Aids nolaupīja Persefoni, Dēmetra dziļās bēdās un izmisumā devās meklēt savu meitu. Zevs, redzēdams Dēmetras nebeidzamās skumjas, lika Aīdam atdot Persefoni, taču sešas apēstās granātābola sēklas neļāva viņai atgriezties virszemes dzīvē pastāvīgi. Katru gadu sešus mēnešus Persefone pavadīja kopā ar māti Dēmetru, bet atlikušos sešus mēnešus viņai vajadzēja pavadīt sava vīra Aīda valstībā [4, 83].

Granātābols kā kultūras simbols sastopams jau Bibelē. Vecajā Derībā granātābols ir pieminēts vairākkārt. Otrās Mozus grāmatas 39. nodaļā Becaleēls un Oholiābs darina apmetni un pie tā apakšmalas piestiprina “granātābolus no zila purpura, sarkana purpura un karmezīnā krāsotām smalkām dzijām” (2. Moz., 39: 24–26). Izraēlas ķēniņš Zālamans apdzied granātu dārzus, granātābols parādās uz Zālamana tempļa pilāriem. Zālamana Augstās dziesmas 4. nodaļā ligavas vaigi tiek salīdzināti ar pāršķelta granātābola divām pusēm, bet augums – ar granātkoku dārzu un tā augļiem: “Tavas lūpas ir kā sarkana purpura aukla, un tava mute ir milīga; tavi vaigi ir kā granātābola sārtās

plāksnes starp tavām divām grīstītēs savītajām matu cirtu pinēm.” [Zālamana Augstā dziesma, 4: 3]

Kristietībā granātābols tiek attēlots Svētās Jaunavas Marijas un Jēzus Bērna svētbildēs kā augšāmcelšanās un mūžīgās dzīves simbols [8, 185]. 16.–17. gadsimta Spānijā un Itālijā sašķēlušos granātābolu lietoja kā Jēzus Kristus ērkšķukroņa emblēmu: “Auglis, kas pārrauj savas krūtis un ziedo savu sirdi, ir pelnījis, lai to kronētu.” [2, 75] Granātābola asociēšana ar sirdi balstās arī uz anatomisku līdzību: tam, tāpat kā sirdij, ir četri kambari. Sirds asiņo tāpat kā kronētais auglis.

Granātkoks, tā ziedi un augļi ir bieži sastopami simboli literatūrā, mākslā un arhitektūrā. Granātābols ir viens no galvenajiem tēliem Ēzopa fabulās, kur lepna auglis tiek pretstatīts ābolam. Viljams Šekspīrs iemūžināja granātābolu savā slavenajā traģēdijā “Romeo un Džuljeta”. Sarunā ar Romeo Džuljeta uzsver, ka putns, kas dziedāja granātkokā, nebija rīta vēstnesis cīrulis, bet gan lakstīgala:

“Vai Tu jau gribi iet? Vēl diena tālu.

Tā lakstīgala bij, ne cīrulis,

Kas tev tik baigi ausī ieskanējās:

Ik nakti viņa granātkokā pogo.

Jel tici, mīlais, tā bij lakstīgala.” [13, 74]

Dižrenesanses mākslas stila pamatlicēja Leonardo da Vinči (1452–1519) gleznā “Madonna ar bērnu un granātābolu” (1472–1476) Jēzus Bērns neveiklajā rociņā tur granātābola sarkanās pērles. Slavenais itāļu renesanses gleznotājs Sandro Botičelli (1445/6–1510) pievērsās granātābola tēmai darbā “Granātābolu Madonna” (1487). 1874. gadā prerafaelītu brālības ievērojamais pārstāvis Dante Gabriels Roseti (1828–1882) savā slavenajā gleznā “Prozerpīna” izmantoja granātābolu kā seksuālās erotikas simbolu. Raksturojot savu gleznu, Roseti skaidro, ka Prozerpīna (jeb sengrieķu Persefone) ir attēlota ar liktenīgo augli rokā ejam pa Aīda pazemes pils tumšo koridoru. Uz sienas aiz viņas uz mirkli iespīd gaismas kūlis, ielaižot pazemē augšējās pasaules krāsas. Ēna un izgaismotais laukums simbolizē laiku, ko sievietē pavada tumšajā Aīda valstībā un virszemē. Rubīnkrāsas granātābols, kuru Persefone tur kreisajā rokā, izceļ tikpat sārtās lūpas, kas tēlam piešķir zināmu erotismu. Sievietes nedaudz noliektā galva un saliektā roka ar granātābolu veido gandrīz noslēgtu elipsi, bet vijīgās efejas zars fonā attēlo izliekumu, tuvinot to elipses formai, tādējādi atklājot gleznotāja vēlmi uzsvērt nezūdošo saikni starp pagātņi un tagadni, starp aizgājušo un esošo, starp garīgo un miesisko mīlestību.

1891. gadā Oskars Vailds publicē savu otro un pēdējo pasaku krājumu "Granātābolu namiņš". Šī krājuma pasakās Vailds ievij arī granātābolu – vienu no Bībeles un Viktorijas laikmeta simboliem. Grāmatas pirmizdevuma mākslinieciskie noformētāji – tā dēvētie mākslas dvīņi Čārlzs Riketss (*Ricketts*, 1866–1931) un Čārlzs Haselvuds Šenons (*Shannon*, 1863–1937) – granātābola simboliku izmantoja bagātīgi piesātinātājā dekoratīvajā titullapā, tādējādi apzināti uzsverot eksotiskā augļa simbolisko nozīmi.

O. Vailds savā otrajā pasaku krājumā turpina pašupurēšanās un mīlestības tēmu, tādēļ iedziļināšanās granātābola semantikā ir būtisks priekšnosacījums rakstnieka mākslinieciskās poētikas izpratnei. Pasaku krājumā ir ietvertas četras pasakas – "Jaunais Karalis", "Infantes dzimšanas diena", "Zvejnieks un viņa Dvēsele" un "Zvaigznes Bērns", un visas četras caurauž granātābola (granātābeles) tēls. Jāpiezīmē, ka granātābols kā būtisks simboliskais elements ir lietots arī citos rakstnieka literārajos darbos, piemēram, pasakā "Laimīgais Princis", kur jaunekļa lūpas ir kā sārti granāti [14, 16]; traģēdijā "Salome" austrumu princese, runājot par Johanaana lūpām, lieto gandrīz tādu pašu salīdzinājumu – viņa pielīdzina lūpas pāršķeltām granātābola pusītēm. Arī Vailda poēzijā, piemēram, dzejoli "Zelta istabā" lūpas ir salīdzinātas ar asiņojošām granātābola rētām [15, 286]. Tomēr "Granātābolu namiņa" arhetipiskās tēmas – varoņa ceļojums, pašiniciatīva, pašuzpurēšanās, mīlestības atklāšana un iekšējās garīgās vienotības sasniegšana, kā arī fakts, ka granātābols apvieno sevī gan vīrišķo, gan sievišķo, – norāda uz granātābolu kā ļoti atbilstošu pasaku krājuma struktūras vienojošo saistelementu.

Pasakā "Infantes dzimšanas diena" darbība norisinās Spānijā, un tajā ietvertajā dienviņu dabas aprakstā granātābola semantika tiek iezīmēta ļoti skaidri un nepastarpināti: "Purpursārti tauriņi zeltītiem putekšņiem klātiem spārniņiem laidelējās apkārt un apciemoja visas puķītes pēc kārtas; mazas ķirzaciņas.. gulēja, gozēdamās siltajā piesaulītē, un granātāboli tveicē plaisāja un plīsa, un rādīja savas asiņojošās sarkanās sirdis." [14, 95] Princeses dzimšanas dienas svinībās viesus ar savdabīgu deju priecē mazais Pundurītis. Viņa ārējais izskats līdzinās granātābolam. Apkārtējie redz kūkumainu muguru, greizās kājas un milzīgo bezveidīgo galvu, taču Punduris pats savu neglītumu neapjauš. Viņš pasauli uzlūko ar atvērtu sirdi un mīlestību. Pundura saskarsme ar spoguļi un sava ārējā veidola apzināšanās ir centrālais pašizziņas notikums un Pundura traģiskā atklāsmē. Pundurīša izmisums ir tam liktenīgs – viņa sirds pārplīst un asiņo, līdzīgi kā pārsprādzis granātābols. Zīmīgs ir pasakas noslēgums –

tās beidzamajā teikumā vārdam 'sirds' ir visbūtiskākā loma. Princeses Infantes teiktais izskan nežēlīgi un augstprātīgi: "Lai turpmāk nevienam, kas nāks pie manis rotaļāties, nebūtu sirds!" [Turpat, 114]

Pārplisušas sirds un "bezsirds" motīvs vairākkārt sastopams arī citās krājuma pasakās, visspēcīgāk – pasakā "Zvejnieks un viņa Dvēsele". Zvejnieka padzītā Dvēsele ceļo uz tālām eksotiskām zemēm – uz Austrumiem, no kurienes nāk visa gudrība, un uz Dienvidiem, no kurienes nāk visa bagātība. Katru gadu Dvēsele atgriežas jūras krastā un sauc jauno Zvejnieku, lūdzot ielaist to atkal savā ķermenī. Pirmā ceļojuma laikā dvēsele kopā ar tirgotājiem sasniedz Illelas pilsētu un nakti pavada ārpus pilsētas mūriem birzī, kura pilna ar eksotiskiem dienvīdņu augļiem: "Mēs plūcām no kokiem gatavos granātābolus, dalījām tos gabalos un dzērām to saldo sulu." [Turpat, 132] Vailda aprakstīto eksotisko tēlu (Pērtiķu Tornis, Čūsku Tornis, Grifi, Drakoni, Pīgmeji, Ūdenszirgi u.c.) kontekstā granātābola pieminēšana liek secināt, ka Dvēsele atrodas pazemes valstībā.

Otrā ceļojuma laikā Dvēsele pavada nakti musulmaņu valdnieka pilsētā, kurā ir Granātkoku iela. Dvēsele no valdnieka iegūst Bagātību Gredzenu, kas šajā epizodē ir viltus vienotības simbols. Atgriezusies no pirmā ceļojuma, Dvēsele piesola Zvejniekam Gudrību, taču viņš dod priekšroku mazās Nāriņas Mīlestībai. Atgriezusies no otrā ceļojuma, Dvēsele vēlas dāvēt Zvejniekam Bagātību, taču arī šoreiz Zvejnieks izvēlas mīlestību un paliek kopā ar mazo Nāriņu. Trešajam kārdinājumam – meitenei ar kājām, kura atšķirībā no Nāriņas var dejot, – Zvejnieks pretoties nespēj. Kājas, tāpat kā granātābols, apvieno sevi gan vīrišķo, gan sievišķo. Literatūrzinātnieks Vadims Rudņevs uzsver, ka kājas apvieno seksualitātes un nāves simbolismu jeb – plašākā nozīmē – destrukciju un bojāeju. H.K. Andersena pasakā "Nāriņa" mazā nāriņa iegūst kājas, lai tuvinātos cilvēkveidolam, jo tieši kājas nosaka miesisko seksuālo mīlestību. Sāpes Nāriņas kājās ir maksa par seksuālām attiecībām ar Princi [18, 312]. Arī Vailda jaunais Zvejnieks pēkšņi atskārs, ka "mazajai Nāriņai kāju vispār nav un tātad arī dejot viņa nevar" [14, 143]. Viņš pakļaujas dionisiskajam kārdinājumam. Granātkoku dārzs, kuram cauri iziet Zvejnieks un viņa Dvēsele, kad abi dodas ciemos pie tirgotāja, un caur kuru, izdarijuši noziegumu, viņi bēg, ir savdabīga galvenā personāža transformācijas vieta, kur atklājas nežēlīgā patiesība. "Kad tu aizdzini mani prom pasaulē, tu man neiedevi līdzī sirdi un tā es iemācījos iztikt bez tās.." – Dvēseles vārdi ir rūgti. Šis trīskārt izteiktais pārmetums skaidri atklāj svarīgu pasakas opozīciju: sirds – "bezsirds". Zvejnieka mīlestības pārpilnā sirds pretstatā bezsirds dvēselei, personības sašķeltība un

nāve saplūst ar granātābola semantiku. Tāpat kā pasakā "Infantes dzimšanas diena", arī šajā pasakā Zvejnieka nāve iestājas brīdī, kad "sirds viņam krūtīs pārplīsa" [turpat, 151].

Pasakās "Jaunais Karalis" un "Zvaigznes Bērns" izskan bērna/jaunekļa prombūtnes un atgriešanās tēma, kas veicina personāža transformēšanos jeb savdabīgu pārdzimšanu. Abus personāžus – gan jauno Karali, gan Zvaigznes Bērnu – audzina audžuvecāki, abi uzņemas pašiniciatīvu, lai atklātu savu patieso būtību, abi iziet sarežģītu transformācijas ceļu un šajos meklējumos un atradumos ceļojumos pārtop citā esībā: jaunais Karalis – par Karali-Kristu, bet Zvaigznes Bērns – par Karali-Svēto. Tāpat kā granātābols, kas ir pasaku krājuma kompozīcijas vienojošais, veidojošais un satura elements, arī abi minētie personāži smagu likteņa pārbaudījumu rezultātā apvieno sevī gan garīgo, gan materiālo. Granātābols reprezentē cilvēka dzīves, nāves, atdzimšanas un pārdzimšanas ceļojumu – vienalga, vai tas būtu Persefones atgriešanās ceļš no pazemes, vai Jēzus Kristus augšāmcelšanās ceļš. Granātābola būtība ir cilvēka dvēseles pārveidošana un atjaunošana, tā sarkanās sēklas ir pārmaiņu un transformāciju simbols.

1920. gadā Rīgā tiek publicēts Pāvila Roziša (1889–1937) stāstu krājums "Granātu ziedi". Rodas jautājums, kādēļ rakstnieks grāmatas nosaukumam izvēlas tik neordināra un Latvijas dabai eksotiska auga tēlu. Vai pastāv kāda dziļāka saikne starp Oskara Vailda pasaku krājumu "Granātābolu namiņš" un Pāvila Roziša stāstiem? Vairāki ir ietekmējis daudzus latviešu rakstniekus – ir vērojama tēmu, tēlu un motīvu līdzība J. Ezeriņa, Ē. Adamsona, A. Egliša un citu latviešu rakstnieku darbos. Tulkojumu ienākšana kādā citā literārajā tradīcijā neapšaubāmi ir viens no noteicošajiem faktoriem literāro ietekmju un aizgūvumu izvērtēšanā. Rozītis ar Vailda literāro daiļradi tuvāk iepazīstas 1909. gadā, kad viņš tulko angļu rakstnieka "Estētisko manifestu" un pasaku "Zvejnieks un viņa Dvēsele". Abi latviskojumi veikti ar pseidonīmu Pāvils Ilgvars [7, 494]. Roziša pievēršanās krievu literatūras "sudraba laikmeta" rakstniekiem vēl vairāk tuvina viņu Vailda daiļradei, jo, kā norādījušas literatūrzinātnieces Vera Vāvere un Ludmila Sproģe, krievu simbolisti "izveda krievu dzeju "caur Marlo, Šellija, Oskara Vailda un Edgara Po zvaigžņu ceļiem"" [12, 127]. Ar Fjodora Sologuba darba pirmo tulkojumu latviešu valodā 1897. gadā aizsākas latviešu iepazīšanās ar jauna virziena – simbolisma (ko dēvēja par dekadentismu) – dzeju. 20. gadsimta sākumā vairāki tulkotāji aktīvi pievēršas Sologuba darbu tulkošanai. Arī Pāvils

Rozītis veic Sologuba darbu "Gudrās jumpravas" (1911) un "Baltais suns" (1913) latviskošanu [turpat, 108].

Neiedziļināšos daudzajās Roziša un Sologuba daiļrades literāro krustpunktu izpaušmēs, tomēr nevar neatzīmēt faktu, kas iespaido granātābola tēla semantiku Roziša darbos, proti, 1913. gadā atsevišķā izdevumā tiek izdots Fjodora Sologuba stāsts "Apbēdinātā līgava" Valta Dāvida tulkojumā. Grāmatas vāku rotā Roseti glezna "Prozerpīna", kas Roziša pieredzē saistās ar granātābola tēlu. Tādējādi, krustojoties preraphaelītu – Vailda – Sologuba – Roziša mākslinieciskajiem un literārajiem vektoriem, granātābols kļūst par nozīmīgu literāro detaļu arī latviešu rakstnieka daiļradē.

Pāvilā Rozīti mīt kāds neapvaldīts dabas spēks, viņa iekšējā balss un dvēsele piesauc skaistumu. Kā Vailds, tā Rozītis vēlas skaistumu celt reliģijas vietā. Uz latviešu literārās dzīves skatuves Rozītis sevi piesaka un iekšēji izjūt kā estēts. Spēcīgus impulsus jaunā rakstnieka dzejai un prozai devis 1915.–1917. gadā Kaukāzā pavadītais bēgļu laiks. Kaukāza iedvesmojošā, spēcīgā daba it kā atraisa Roziša dvēseli. Rakstnieks atspoguļo tos neaizmirstamos brīžus, ko pārdzīvojis jaunībā Kaukāza krāšņajā vidē Kaspijas un Melnās jūras dienvidu piekrastē, kur tālumā vīd viņa dārzi, "sarkanās magones plaukst", "aiz loga akācijas zied," "sārtā plaukumā līgo granātu koki". Sirdī mostas teiksmaini saldās jūtas un zeltots prieks, tā deg un zied sarkaniem granātu ziediem.

Rozītis prasmīgi ataino dienvidu zemes dabas skaistumu visā tās krāšņumā, piesātinot to ar austrumniecisku erotismu, radot vidi, kurā nereti uzliesmo negaidīti un asi piedzīvojumi. Tēlojumos dominē divējādas mīlestības jūtas – tādas, kas viegli sasniedz savu piepildījumu, un arī tādas, kas ir neapmierinātas kaisles vai sāpīgas atteikšanās pildītas. Situācijas mainās strauji un negaidīti, cilvēki satiekas un izšķiras, bet "sirds vienmēr sāpēs asiņo, tikai retos izņēmuma mirkļos ļaudama sevi skaļam priekam vilnim aizmirstībā iešūpot" [9, 9]. Šādi mirkļi ir īsi, un, sāpēs asiņojošā sirdī ieslēgti, tie kļūst līdzīgi ugunīgi ziedošiem granātu ziediem.

Granāta semantika P. Roziša krājumā visspēcīgāk atklājas 1916. gadā uzrakstītajā tēlojumā "Granātu ziedi". Saulaina svētdienas pēcpusdiena, liksmi un bezbēdīgi jaunības smieklī, draiska nerātņība, šķelmīgi skatieni un prieks tiek pretstatīti Kaspijas jūras krasta kaili klinšainajā dabā augošajiem granātkokiem: "Šie sarkanie ziediņi klinšainajā jūras piekrastē, cik dziļi spēj sirdi saviļņot tie... Savu meiteņu priekā degošajos skatos es lasu, ka arī viņu sirdis tagad zied

sarkaniem granātu ziediem.” [Turpat, 8] Granātu ziedi tiek pielīdzināti baltā sniega klajumā atstātiem sāpju sarkaniem ziediem – asinīm.

Rozītīm dzīve nav iespējama bez šādām degošām sāpēm sirdī, kur tiek ielēgti mirkļi no dzīves, tādēļ sirds asiņo tāpat kā sārtais persiešu milas auglis. Granātkoka ziedu semantika šādā veidā sakrīt ar granātābola kā atmiņu, sirds sāpju un asiņojošas sirds tēlu. Rozītis, tāpat kā Vailds, izmanto ziedoša granātkoka simbolu, lai iezīmētu galveno personāžu sirds stāvokli, atšķiras vien pārdzīvoto notikumu izraisītās sekas. Vaildam tā ir personāžu bojāeja vai transformācija, bet Rozītīm – nostalgisku atmiņu radīts īpašs dvēseles stāvoklis. Salīdzinoši īsajā tēlojumā leksēma ‘sirds’ atkārtojas 22 reizes, t.i., vidēji 5–6 reizes vienā lappusē. Tas liecina, ka autors šo vārdu lieto apzināti, tuvinot to granāta tēlam. Granātkoks ir visu krājumā iekļauto stāstu saistelements un līdzās dekoratīvai dabas apraksta funkcijai tam ir arī simboliska nozīme. Turpmākajos stāstos rakstnieks mērķtiecīgi izvairās no granātkoka, granātābola vai granātu ziedu pieminēšanas, visbiežāk aizstājot tos ar citu dienviņu klimatā augošu floras pārstāvju nosaukumiem vai leksēmu ‘sirds’. Stāstā “Ziedošā klajumā” sarkanā zieda motīvu turpina iztēles un sapņainības simbols – sarkanās magones tēls. Magones, tāpat kā strauja un negaidīta mīlestība, uzdīgst un uzplaukst pašas no sevis, vēja sētas, un sirds kļūst līdzīga sārti ziedošam magoņu laukam. Sirds gluži kā hipnotizēta narkotiskā reibumā izbauda daļāko mīlestības dziesmu, lai vēlāk tajā paliktu vien atmiņu pelni. Klasiskajā mitoloģijā magones, tāpat kā granātābols, simbolizēja dievieti Dēmetru. Dievs Hipnoss radīja sarkano magoni kā mierinājuma emblēmu, cerot, ka izmisusi māte miegā varētu remdēt savas ciešanas.

Tādu kultūras simbolu kā, piemēram, granātābols klātbūtne nodrošina atšķirīgu kultūru savstarpēju saziņu un caurskatāmību. Granātābola asimilācijas procesā ir saglabātas, no jauna atklātas un iemūžinātas seno grieķu un romiešu mitoloģijā, Vecajā Derībā un agrīnajā kristietībā paustās antikās nozīmes. Cauri gadu simteņiem granātābols ir saglabājis savas iedvesmošanas spējas kultūrā, mākslā, literatūrā, jo šajā simbolā apvienotas svarīgākās cilvēka dzīves noteiksmes: dzīvība, nāve, mīlestība, laulība, auglība, seksualitāte. Tas ļauj secināt, ka granātābols kā arhetipisks simbols Oskara Vailda pasākās un viņa daiļradē kopumā ir semantēma, kas regulāri atkārtojas. Tā iegūst dažādi niansētu simbolisku nozīmi un kļūst par pastāvīgu rakstnieka poētikas sastāvdaļu. Vaildam simbols vai kultūras zīme ir mīta sastāvdaļa, kas atbilstoši modernajai kultūrai raksturīgajai neomītisma apziņai iegūst papildu nozīmes

nochrāsas. Roziša stāstu un tēlojumu krājuma analīze pierāda, ka katrs stāsts, katrs personāžs ir atmiņu uzplaisnījums, impresija, kas uzzied un drīz atkal nozied, atstājot asiņojošas pēdas sirdī. Sarkanie ziedi (granātu ziedi, magones, rozes, tulpes) – kaisles, erotisma un mīlestības simbols – ir viens no visspilgtākajiem Roziša motīviem, rakstnieka pirmā literārās daiļrades posma atpazīšanas zīme. Stāstu krājumā “Granātu ziedi” tas caurauž visus stāstus un tēlojumus un saplūst ar sirds tēlu, atspoguļojot to kā uz neilgu brīdi uzplaukušu sarkanu ziedu, arī ziedošu granātu un asiņojošu granātābola sēkliņu.

Literatūra

1. *Bībele* : Vecās Derības grāmatas. Latvijas Bībeles biedrība, UBS, 1990, 1245 lpp.

2. Daly, P.M. *Literature in the Light of the Emblem: Structural Parallels between the Emblem and Literature in the 16th and 17th Centuries*. Toronto : University of Toronto Press, 1979.

3. *Enciklopēdiskā vārdnīca* 2 sējumos. 1. sēj. Rīga : Latvijas enciklopēdiju redakcija, 1991, 447 lpp.

4. Filips, N. *Pasaules tautu mīti*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1998, 192 lpp.

5. Hinderer, W. Theory, conception and interpretation of the symbol. In: *Perspectives in Literary Symbolism : Yearbook of Comparative Criticism*. Vol. 1. Ed. by J. Strelka. Pennsylvania State University Press, 1968, pp. 83–91.

6. Knights, L.C. Idea and symbol : some hints from Coleridge. In: *Metaphor and Symbol* : Proceedings of the 12th Symposium of the Colston Research Society at the University of Bristol, March 28–31, 1960. Ed. by L.C. Knights. London : Butterworths, 1960.

7. *Latviešu rakstniecība biogrāfijās*. LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts. Rīga : Zinātne, 2003, 739 lpp.

8. *Lielā simbolu enciklopēdija*. Rīga : Jumava, 2002, 647 lpp. (Licencēts pārpublicējums no *Weltbild Verlag*, Augsburgā, 2000).

9. Rozītis, P. *Granātu ziedi* : stāsti un noveles. Mineapole : Tilts, 1967, 269 lpp.

10. Rozītis, P. *Kopotī raksti* 5 sējumos. Rīga : Latvijas Valsts izdevniecība, 1961.

11. Rozītis, P. *Kopotī raksti* 10 sējumos. Rīga: Grāmatu draugs, 1938.

12. Sprōģe, L. un V. Vāvere. *Latviešu modernisma aizsākumi un krievu literatūras “sudraba laikmets”*. Rīga : Zinātne, 2002, 284 lpp.

13. Šekspīrs, V. *Romeo un Džuljeta*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1997, 112 lpp.

14. Vailds, O. *Pasakas*. Rīga : Atēna, 2002, 174 lpp.
15. Wilde, O. *The Complete Works of Oscar Wilde*. Geddes&Grosset, 2002, 384 p.
16. *The World Book Encyclopaedia*. Vol. 15. Chicago : World Book Inc., 1994, 922 p.
17. Бидерманн, Г. *Энциклопедия символов*. Москва : Республика, 1996, 334 с.
18. Руднев, В. Тема ног в культуре. В. кн.: *Studia metrica et poetica* : сб. статей памяти П. А. Руднева. Сост. А. К. Байбурин и А. Ф. Белоусов. Санкт-Петербург : Гуманитарное агенство "Академический проект", 1999, с. 309–322.

Ilze Kačāne

The Semantics of Pomegranate in Oscar Wilde's Book of Fairy-tales "A House of Pomegranates" and Pāvils Rozītis Collection of Short Stories "The Blossoms of Pomegranates"

Summary

In culturological discourse pomegranate contains extensive and diverse semantics. It can be interpreted as a symbol of fertility, resurrection, and rebirth.

In Oscar Wilde's fairy-tales many such symbols are present. Among them the pomegranate is one of the semanthemes that repeats. This repetition is the significant component of the writer's poetics.

O. Wilde and his creative works have influenced many Latvian writers. Pāvils Rozītis gets acquainted with his works when translating his "Aesthetic Manifesto" in 1909 and the supplemental Wilde's fairy-tale "The Fisherman and His Soul". Pomegranate is one of the images in P. Rozītis's collection of short stories "The Blossoms of Pomegranates".

The article is an attempt to clarify common and different pomegranate semantics in Wilde's and Rozītis's works.